

u zaštitu prave televizije

žak teveno

Nastanak i razvoj bilo koje nove pojave uvek su protivrečni. Periodi zastoja se smenjuju periodima aktivizacije za koje su razlozi neobjašnjivi. To se događa sve dotle dok suština nove pojave ne postane dovoljno jasna.

U procesu televizije postojaо je period kada se ona koristila samo kao sredstvo za reprodukovanje. A kada je televizija počela da stvara svoja sopstvena dela, onda su ona, iz objektivnih razloga, postala prave emisije. Već tada, davno, za vreme svog detinjstva koje je prolazilo, televizija je potpuno odredila stepen svojih mogućnosti.

Zatim je došao period burnog razvoja koji se odlikovao razradom elastičnih i jednostavnih metoda za sinhronizovano snimanje zvuka i slike. Uz pomoć elektronskih kamera slika se fiksirala direktno sa ekrana televizora. U početku je izgledalo da je to dobro. Ali uskoro je postalo jasno da mogućnosti kinoskopa nisu neograničeni, kvalitet dobijene slike se gubio zbog optičkih operacija od snimanja do njenog reprodukovavanja. Bez obzira na to što su ove međuetape omogućavale da se iskoristi trenutna montaža i što su uprošćavali proces snimanja, ovaj način snimanja slike nije bio savršen i u najboljem slučaju je skraćivao vreme pripreme emisije u poređenju sa sličnim procesom u filmskom studiju.

Pronalazak magnetoskopa u koji su polagane velike nade značilo je za televiziju to (isto što je značio magnetofon za radio). Uz pomoć istih elektronskih kamera, ali bez međuoperacija, magnetoskop istovremeno snima sliku i zvuk, a sam toga može da ih isto tako istovremeno briše i ponavlja. Upravo je ovo omogućilo stvaraocima emisija da odmah pregledaju materijal posle snimanja i da posle toga puštaju u rad celu traku ili njen deo. Kvalitet magnetofonskog snimanja izjednačio se sa kvalitetom direktnog emitovanja. Odatle potiče početak sistematskog snimanja programâ.

Kao što je magnetofon na radiju, tako je i magnetoskop na televiziji prihvacen kao univerzalan lek protiv svih nevolja. Zaslepljeni prednostima, koje nesumnjivo, pruža magnetoskopski snimak (u praksi) stvaraoci emisija i njihovi odgovorni tehnički i administrativni organi na televiziji izgubili su iz vida očigledna svojstva direktnih emisija koja nisu beznačajna. Razmišljanja o potrebi zajedničkog postojanja ovâ dva vida televizijske produkcije iščezle su u toplini dugoočekivanog komfora, koji je, najzad, doneo magnetoskop. Odsada je neprikošnoveni savez između trake i »živog« lika stekao stamenu osnovu: garanciju i rentabilnost.

Direktno emitovanje koje se pre deset – petnaest godina smatralo velikim dostignućem koje stimuliše stvaralaštvo na televiziji sa dolaskom magnetoskopa postalo je besmisleno. To je prava ljestvica, gororili su reporteri, ako ste neprestano vezani za proces snimanja pola sata, sat i sat i po, ako ne možete nikuda da odete i nadate se pauzi samo ako se pokvari kamera (mikrofon), nastanu smetnje u radu ili ako glumci iznenada izgube pamćenje. Većina glumaca je stala na njihovu stranu: besmisleno je biti u formi tokom celog komada! (Na što bi im se, uostalom, moglo odgovoriti: »Kao i u pozorištu, na kraju krajeva«). Iako se tamo detaljno priprema predstava i u procesu proba, usavršava interpretacija komada koja se može beskonačno ponavljati, čak i pred publikom koja je prisutna u pozorištu, ali predstava je predstava!)

Dakle, dole neljudska neposredna reportaža! Neka živi snimak! Ako nam ga je tehnika otkrila, prestaćemo beskorisno da rizikujemo, igraćemo s garancijom! Neka nam ona bude večna – gledaoci će biti zadovoljni.

A rentabilnost? Sasvim je moguće da će snimak obezbediti ekonomisanje u raznim vidovima rada (rashode za premeštanje, montažu i menjanje dekora, racionalno korišćenje prostora u studiju, platu personala itd.) ako se bude snimalo na dan po tri emisije, umesto tronodeljne pripreme direktnog emitovanja. Očigledno je da je izbegnuta gužva i zbrka zbog kojih je često dolazilo do prevremenog trošenja sredstava koja su određena za predstavu. Sada stvar stoji drukčije, slične prakse nema, zahvaljujući upravo magnetos-

kopskom snimku kojim sada televizija raspolaže (Prednostima snimka još će se vratiti kada budem govorio o njegovom istovremenom korišćenju sa emitovanjem.).

Što se tiče garancije i rentabilnosti magnetoskopskog snimka, ne treba ih razmatrati kao argumente u korist televizije van socijalno-psihološkog aspekta televizije. Direktna reportaža je bila i ostala specifična za televiziju, ma kako je nazivali i u ma kojim terminima o njoj govorili.

Pogledajmo etimologiju reči »televizija«. Ne bi se moglo reći da nas nije šokiralo to što je u njoj sjedinjen grčki i latinski jezik (priznajem da mi se dopada ova dvojnost): od grčkog »Teles« – »daleko«; od latinskog »Videre« – »videti«. Videti daleko. Videti ono što se događa van nas. Otvoreni prozor u svet. Kako su mnogo govorili i mnogo učinili da bismo to shvatili!

Kod kuće se može imati kino-projektor i po svojoj želji birati filmove koji se šalju svako jutro preko pošte. Nema osetne razlike između toga da li pošiljke dostavlja prozaični poštar ili poetični deda Mraz avionom. Moći ćemo bar da odlučujemo o potrošnji slika umesto da ih osećamo. Eto u čemu je usko grlo televizije koja se ograničava na snimak.

Ako televizija postoji samo radi toga da služi kao spremište za prethodno pripremljenu produkciju koja se može dobiti na drugi način, zašto joj onda toliko ljudi teži? To se ne isplati.

Kontakt postaje čaroban, on ima svu svoju vrednost uz jedan jedinstven, u svakom slučaju osnovni uslov da se određenog dana i sata na određenom mestu nešto događa i da to posmatra neko udaljen stotine i hiljade kilometara, neko ko sedi u svojoj fotelji, na stolici, na krevetu, na svojoj bednjoj postelji, isto tako kao da on fizički prisustvuje tamo. Čudo se sastoji u tome što je najizolovaniji, usamljeni napušteni čovek neposredno vezan sa spoljnim svetom. Međutim, to učešće u svakodnevici može da se ostvari tek onda ako je istovremeno i neposredno. Ovaj zahtev može izgledati nerazuman. Ali, televizijski gledalac pretpostavlja da ćemo ga uveriti da se nešto događa u istom trenutku kada on tamo prisustvuje. Može snimak biti uraden veoma profesionalno i dobro, ali to već nije to. Zašto? Trebalo bi da ovaj fenomen objasni neko drugi, ko je bolje informisan o psihološkim tajnama čoveka. U svakom slučaju činjenica postoji i potvrđuje se time što televizijski gledalac mrzi plejbek. I najneupućeniji gledalac ga mrzi. A to je divno. Gledalac kao da je zaboravio da se u svakom filmu koji se emituje na malom ili velikom ekranu glas čuje preko zvučnika koji se nalazi desno ili levo od gledalaca, ispred ili iza njega, a ne iz usta onoga ko govorii ili peva. Gledalac je uvreden na pomisao da je glas u stvari, ranije snimljen na magnetofonsku traku ili ploču. Zašto?

Učešće u događaju, poznavanje istog, neposredno praćenje razvoja njegovih raznih aspekata – sve to budi znatiželju, izaziva osećanje zadovoljstva.

Televiziji često zameraju da stvara ili razvija pasivnost kod publike. To je tačno u slučaju kada joj podnose ranije pripremljenu materijal, pogodan samo za upotrebu. Kada, pak, televizija poziva gledaoca da neposredno učestvuje u životu drugih, ona kod njih budi aktivnost za opštenje i zajedničko doživljavanje. Međutim, gledaoci jedva uspevaju da učestvuju u događajima koji su fiksirani u ogledalima sa velikom sposobnošću pamćenja.

Najbolji primer za ovo su sportske priredbe, i, naročito, prenos fudbalske utakmice. Jedno je kada se ona prikazuju u filmskoj hronici ili u televizijskim novostima, gde se obično saznaju rezultati igre i prikazuju samo pojedini momenti, uzeti proizvoljno i ograničeni vremenskom metražom. Direktna reportaža o fudbalskoj utakmici traje 90 minuta, tu se prate svi momenti igre u njenom razvoju i dinamici. Gledalac navija za jedan ili drugi tim i tom timu on strasno predskazuje uspeh ili sa žalošću – poraz. On je neposredni učesnik događaja, prateći dinamiku događaja u sportu. Ili, na primer, za vreme sportskog prenosa, on vidi kako pada jedan od igrača. Stiže »hitna pomoć«, primenjuju veštačko disanje. Šta je to? Iznenadna smrt ili samo nesvestica? Kao na stadionu, tako i u svakom domu u tom dramatičnom i nepredviđenom trenutku vlada tišina i uznemirenje.

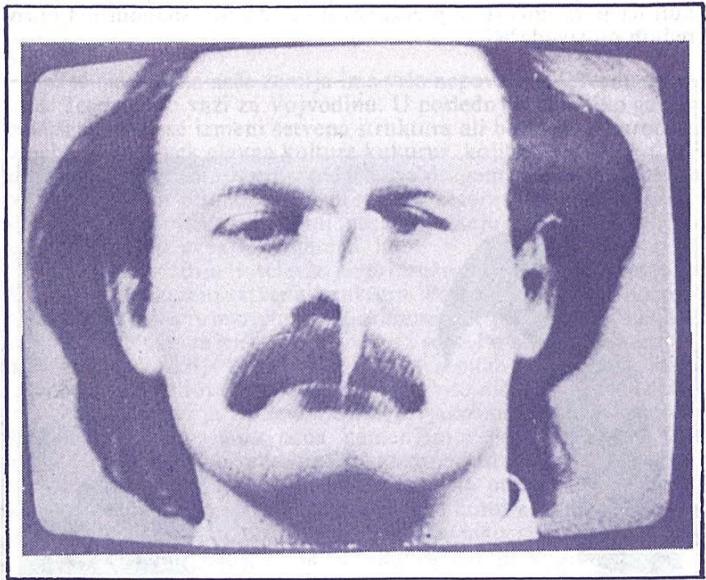
Za vreme prenosa utakmice preko radija ovaj bi slučaj, verovatno, bio izbačen pri montaži, a ako bi i ostao, onda samo kao epizoda za popunjavanje pauze u komentaru.

7. novembra 1963. godine emitovana je direktna reportaža zapadno-nemačke televizije sa mesta katastrofe u rudniku »Matilda« u Donjoj Saksoniji. Kada su podizali iz jame poslednje spasene rude, bio je to uzbudljiv prizor. Isti kadrovi koji su videni posle izvesnog vremena od eksplozije i saopštenja u štampi o uspešnom spašavanju ovih ljudi bili su, ne više, nego interesantni.

Može se navesti veliki broj takvih primera. Neposredno učešće u životu, u njegovim svakodnevnim događajima, u onome što se događa upravo u tom trenutku – dragoceni su, neprevaziđeni kvali-

teti direktnog prenosa koji uvek imponuju televizijskim gledaocima. Često to oduševljava i same reporterne, stvaraoci prenosa koje obuzima uzbudjenje, radosno ili uzbudljivo iščekivanje, kada im nije poznat nastavak dogadaja. Pa, čak, kada im je poznat, jer prenos nije nekontrolisana stvarnost prikazivana pomoću kamere, već usvojena i organizovana prema opštim kanonima datog žanra, pa ipak oni osećaju uzbudjenje pred naizvesnošću koju uvek krije direktna reportaža. Oni su svesni da ne može da se ispravi ništa što se u datom momentu čini, govori, emituje u eter. Direktni prenos je sličan akrobatici bez užeta sa onom srećnom nijansom što ovde nije pitanje o životu ili smrti već o aktualnosti prikazivanih događaja.

Iz snimka nestaje ova blažena napetost koju stvara svest o istovremenosti bez koje, praktično, ne bi mogao da se uspostavi kontakt, pripadnost onome što se događa, što teoretski mora da postoji. Ovome, naravno, treba dodati i to da onaj koji istupa pred mikrofonom, pri snimanju, ne zna uvek kada će njegove reči biti emitovane. Prema tome, treba biti oprezan, neutralan, izbegavati emocije, ne zapadati u neprilike, recimo, hvaliti divno vreme zato što dan emitovanja može da bude kišan. Prilikom snimanja gube smisao i takve obične reči kao što su »juče«, »danasa«, »sutra«. Po reči, po zarezu, može se znati da li je to informacija »živa« ili dofazi sa trake.

I stvaraoci emisija i programa izbegavaju direktno emitovanje, istina, iz raznih razloga. Jedni razmišljaju o komplikacijama i riziku koji su u vezi sa neposrednim emitovanjem, o tome da je emitovanje sa trake udobnije i garantuje kvalitet emisije; drugi – o neizbežnim poremećajima hronometraže, pomeranju emisija u programu i o onoj odgovornosti koju moraju da prime na sebe pri emitovanju. Međutim, ne treba izvesti zaključak o tome da su radnici na televiziji zabrinuti zbog toga što im niko ne pruža garancije za teme direktnе reportaže. Ta zabrinutost postoji i u drugim momentima sveta zvuka i slike.

Apsolutna objektivnost je nemoguća. Čak i u direktnoj reportaži. Podešavanje i menjanje kadrova, ugao gledanja, fokusiranje, opšti i krupni planovi, uvođenje u kadar ili izvođenje iz njega, isključenje mikrofona i u izvesnom trenutku – sve to ostavlja reporteru niz mogućnosti u okvirima neposredne stvarnosti. Međutim, izobličavanje i još više falsifikacije koje proističu iz izbora ovih sredstava mnogo su manje moguće u direktnom prenosu, nego pri snimanju. Direktna reportaža se odlikuje dvema osnovnim karakteristikama, koje je film sa njegovom montažom narušio – dugotrajnost i kontinuitet. Zahvaljujući tome direktni televizijski prenos ne može da obmane. A to je već nešto. Jasno je da se u direktnoj reportaži ogleda specifičnost televizije, koja u svojim programima prikazuje realni život, odvaja ga od mašte. Ja insistiram na tome da se na televiziji, kao i u stvarnosti, uvek čuva realnost reči »juče«, »danasa«, »sutra«. To je neophodno upravo zato što one orientišu ljudi u svakodnevnom životu. Kod lica televizijskih predstava ove reči imaju smisao samo u odnosu na dramsku radnju, van realnosti.

Ako utvrdimo da su garancije i rentabilnost najglavnije za televiziju, onda je neophodno prethodno snimanje mašte. Ako televizija prikazuje događaje iz realnog života ona mora da pribegne direktnom emitovanju, sem u slučajevima kada je emitovanje fizički nemoguće zbog prepreka u vremenu ili prostoru. Dogada se, na primer da se vreme događaja ne slaže sa vremenom kojim raspolaže publika. U tom slučaju je bolje to snimiti, nego uopšte ne reći o njemu ili emitovati reportažu u trenutku kada nijedan televizor nije uključen.

I, najzad, magnetoskopski snimak ima još jednu prednost – stvarnost koja se neposredno emituje treba da se smesti u arhivu kao dokument koji odražava sadašnji život, da bi se mogao koristiti u slučajevima kada to bude interesantno. Snimak takve vrste ima malo zajedničkog sa običnim prethodnim snimkom televizijskog emitovanja. Ukoliko je sporna neophodnost čuvanja takve unapred izrađene produkcije bez odredene potrebe, utoliko je značajno da se sačuva traka za potpuno određeni slučaj.

Televizija neće moći da bude potpuno i uvek direktna. Treba jasno razlikovati šta mora i može biti snimljeno, a šta ne mora i ne zahteva snimanje.

Cini mi se da za direktne emisije ne treba praviti specijalne programe, dovoljno je da im se dodeli vreme u okvirima postojećih programi, zavisno od njihovih funkcija i profila.

Danas se korišćenje u televizijskom programu filmske produkcije, snimaka sa kinokamera i magnetoskopu smatra, najčešće, kao slučajna okolnost, umesto da to odgovara specifičnosti programa. Do sada se, na primer, dogadalo da su za snimanje korišćeni najslожeniji metodi uz koje se gubi kvalitet materijala, dok bi direktna reportaža ili magnetoskopski snimak bili ovde umesniji. Magnetoskop se, uopšte, retko koristi zajedno sa drugim sredstvima snimanja. Kamermani su dobro naučili da imitiraju čak i direktni prenos, snimajući čak i smetnje, da bi to ličilo na živu emisiju – neka se vide čak i nezgode direktnih reportaža, a ne samo njene prednosti.

Možda se assortiman tehničkih sredstava kojima raspolaže televizija širio isuviše brzo, te nije bilo dovoljno vremena i iskustva za savladavanje i utvrđivanje njihovih osnovnih namena?

A možda je... Što se mene tiče, ja u to uopšte ne verujem. Inače bi svi profesionalni i administrativni radnici na televiziji morali da zauzmu stav koji su ranije imali prema neposrednoj reportaži, pošto je u njoj glavni smisao postojanja televizije. Međutim, to ne postoji. I što više televizija kasni da oda priznanje neposrednoj reportaži, sve će teži biti period obnavljanja. I publika, kao i stvaraoci emisije, takođe, ne vidi veliki značaj u tome da se zamene neposredne emisije sa ranije pripremljenim emisijama. Koliko puta su joj samo pružali magnetoskopski snimak kao neposrednu reportažu! Ali prevara koja se smatra neposrednom reportažom otvara se pre ili kasnije ako se pokvari magnetoskop, pa se ponavljaju već viđeni kadrovi ili fraze koje su se već čule.

Sećam se kada sam 1962. godine napustio studio u nameri da pogledam emisiju »Veliko putovanje« – dvostruku direktnu reportažu Pariz-Tokio koja je izvedena veoma uspešno. Nadao sam se da će sresti kolegu profesionalca koji mi neće reći: »Veoma je dobar tvoj trik! Kako je to napravljeno?« Kakav bi se veliki preokret dogodio na televiziji sa razvojem tehničkih sredstava, pomoću kojih bi se mogao jasno razgraničiti svaki vid emisije: neposredna reportaža; magnetoskopski snimak; telefilm; film. Ali, do danas nije izrađena zajednička određena terminologija.

Kada televizijski gledalac – to sumnjičavo lice (već sam govorio o tome kakav je njegov odnos prema plej-beku) – ne bude više grešio pri ocenjivanju emisije, moći će bolje da oceni svaki vid produkcije prema njegovoj vrednosti i postaviće njihovu hijerarhiju.

Andre Brenkur (André Brencour) je 1963. godine pisao: »Čudno je da televizija sa dobijanjem većeg značaja gubi elastičnost. Ustajući u zaštitu neposredne reportaže, on je u svojim sjajnim i vatreñim govorima izrazio mišljenje o sistematskoj pripremi programa koja mu lici na zamenu različitih celofanskih omota za proizvode iste vrste. Ali, ako je to stvarno, ne treba očajavati, treba se nadati i pomoći da se ostvari ova nada ukoliko se radi o tome da se televizija vrati svojoj misiji.

Razmatranje pitanja i odluka o svrshodnosti postojanja televizije, bez prethodnog snimanja materijala, postalo je nasušna potreba u vezi sa velikim širenjem telekomunikacionih satelita i bliskom organizacijom međunarodne televizije, čije će emisije moći da se prenose preko različitih privremenih zona i gde će dominacija magnetoskopskog snimka biti očigledna.

Ono što mi nazivamo direktnom reportažom Anglosaksonci nazivaju reportažom »uživo« (»living«). Treba da zapamtimo ovaj izraz i da razmislimo o njemu. To je nešto više od igre reči, jer ako televizija prestane da živi ona će umreti.

Treba, takođe, da razmislimo i o pouci koju smo dobili iz odgovora crnačkih učenika na postavljeno pitanje: kakva je razlika, po njihovom mišljenju, između filma i televizije? »Film – odgovorila su deca – to su ljudi koji govore između sebe. Televizija – to su ljudi koji govore s nama.«

Još mnogo toga moglo bi se reći u korist neposredne televizije. Ali, često je važnije ako se to kaže na vreme. I neposredno.

40 MINUTA O TELEVIDENIJI. (Zarubnični dečatni kulturi o televiziji). Sastavnik Nikolaj A. Gołajkin. Službivo. Moskava, 1978, str. 55–61. (Napomena R. L.)

Sa ruskog prevela
Milica GLUMAC – RADNOVIĆ